

Michel Laub

Het donderdagtribunaal

Vertaald uit het Portugees
door Harrie Lemmens

Ambo|Anthos
Amsterdam

1

Een lichaam van drieënveertig jaar hebben verhindert niet dat je denkt als iemand van vijftien. Een vriend van me doet niets liever dan moppen vertellen over poep. Hij stuurt bijvoorbeeld het volgende appje: ik heb mijn kleermaker op zijn vingers getikt. Hij zegt dat ik meer lijnzaad moet eten. Lijnzaad is gezondheid, zegt hij, muesli en fruit, het rijk van vruchtvlies vol vezels die het product van je darmen stevig maken, een koek van levende micro-organismen waar je alleen aan denkt als je op de plee zit. Is het grof om hierover te praten? Je herinnert je toch ook waaruit je bestaat als je denkt aan de dood.

2

Sorry, maar ik moet het even over iets minder fraais hebben. Bijvoorbeeld alle kiemen, bacteriën, schimmels, wormen en protozoa opsommen die in dit lijf van drieënveertig jaar zitten en hebben gezeten. Er staat me niets meer bij van wat het is om geelzucht te hebben, of kindergriep. Op mijn zesde de mazelen (een wollen deken, de zachte stem van mijn moeder die met de kinderarts belt). Op mijn zevende geopereerd aan mijn amandelen (tekeningen van schepen in de spreekkamer, een apotheker met het gezicht van een vis). Later voorhoofdsholteontsteking. Hooikoorts. Heel laat waterpokken, ik was eenendertig, gevloerd en jeuken als een gek, een week wachten tot de blaasjes waren opgedroogd en bij een infectioloog langs, die een overzicht gaf van de besmettelijkste virussen van de natuur – dat van mij stond op een lijst met dengue, rode hond, polio en de bof.

Ziekten die ik nooit heb gehad: kinkhoest en malaria. Bronchitis associeer ik met een duik in het ijskoude zwembad van atletiekclub Oswaldo Cruz, in São Paulo, dat was in 1988. Ik kan zo nog wel een poosje doorgaan, eens per jaar krijg ik eczeem op mijn

hoofd, vanwege mijn oren word ik misselijk als ik in de auto op de achterbank zit. Zoveel later denk ik aan de appjes over spijsvertering en poepen. Die vriend van mij heet Walter, en het heeft even geduurd voor ik dingen te horen kreeg over zijn privéleven. Voor hij zomaar plompverloren die afgezaagde mop vertelde: het probleem met koffie is dat ik daardoor zin krijg om te roken, en van roken krijg ik zin om te zuipen, en als ik zuip krijg ik zin om te snuiven, en als ik snuif wil ik een lul in mijn reet.

Ik correspondeer al jaren met Walter – e-mails, chats. Om de een à twee weken lunchen we samen, en de gesprekken die we dan voeren liggen in het verlengde van wat we schrijven. Corresponderen in de eenentwintigste eeuw kun je niet vergelijken met een briefwisseling uit de negentiende eeuw, niks formeel gedoe en het ijs hoeft niet te worden gebroken, want we kennen elkaars humor, taalgebruik en manier van schrijven. We hoeven niet te vragen van en jongen, hoe gaat-ie, of te zeggen, da's lang geleden, ik hoop dat het goed met je gaat, en met de familie, want diezelfde dag hoorde ik een ping van mijn mobiel en daar was de vertrouwde toon van Walter schriftelijk, rechtstreeks van thuis of uit de toiletten van een winkelcentrum, en als dat beter is voor het tribunaal kan ik me beperken tot andere aspecten van het leven van mijn vriend. Hij is net als ik drieënveertig. En net als ik zit hij in de reclame. Ik kan het hebben over zijn familie, waar hij geboren is en hoe we elkaar hebben leren kennen, over de mensen om hem en mij heen in de laatste vier decennia. Ik kan het zelfs hebben over andere voorkeuren van hem, wat hij at tijdens onze lunches, hoe hij denkt over de Braziliaanse politiek, economie en moraal in 2016, mocht dat enig belang hebben, maar in wezen zal het onderwerp niet veel anders zijn geworden.

3

Het onderwerp is hetzelfde als toen een apotheek in San Francisco foto's van mannenlijven vol blauwe plekken in de etalage hing. Het was 1981, en in die buurt was iedereen wat vroeger van de verkeerde kant, pedo, bruinridder of reetroeier heette. Alle soorten weglopers zochten daar hun toevlucht – jongens die in dorpen in het Midden-Westen aan een lynchpartij waren ontsnapt, jongens die het huis uit waren geschopt omdat ze betrappt waren met de make-up van hun moeder, tandartsen van middelbare leeftijd die vrouw en kinderen hadden verlaten op zoek naar restjes van de alles-moet-kunnendroom van de jaren zestig. Ik heb eens een interview met een van de bewoners daar gezien; hij beschreef wat hij 'de oorlog van een generatie' noemde, het Vietnam van degenen die achttien of twintig waren toen de eerste van die reeks foto's werd opgehangen in de apotheek, terwijl het voor Walter nog twee jaar op zich zou laten wachten: in 1983 woonde hij in Bariri, een stadje met dertigduizend inwoners op driehonderd kilometer van São Paulo. Zijn vader had daar in de buurt een *fazenda*, toen Hélio Costa als correspondent van Globo tv langs

Amerikaanse ziekenhuizen troken praatte met dokters en patiënten. De afkorting aids staat voor de moorddadigste epidemie van de eeuw. De wetenschap ziet zich voor een van haar grootste uitdagingen geplaatst. Vijftien landen hebben gevallen gemeld. Ook kinderen zijn besmet. Vijfenzeventig procent van de getroffen en zal binnen korte tijd sterven, en ze zullen hun laatste dagen achtereenvolgens of tegelijkertijd lijden aan tbc, hersenontsteking, nekkramp, toxoplasmose, longontsteking, gordelroos, cytomegalovirus en kaposisarcoom.

Een lijst van hoe de wereld eruit had gezien als alles was doorgegaan zoals het op de vooravond van deze uitbraak was geweest: twee of drie generaties nog in leven, hoeveel ingenieurs, bankiers, wetenschappers, managers, hoeveel boeken en films en platen, en toneel en muziek en circus en dans, hoeveel ideeën en dromen en uitgespaard geld, en ongebroken gezinnen. De beelden die in 1981 op tv te zien waren: de aanslag op paus Johannes Paulus II, onze president, generaal Figueiredo, te paard voordat hij een bypassoperatie zou ondergaan in Cleveland, een doelpunt van Zico en niemand op de tribunes in het Maracanã-stadion die weet had van wat zelfs Hélio Costa nog niet wist. Een ochtend vroeg in Bariri, 1983: een stad als zoveel andere in het binnenland. De kermis en de muziektent. De burgemeester, de dorpsgek, de travestiet met zijn door silicone misvormde wangen. De vrienden van Walter zochten de travestiet een keer na een zuippartij op. Zijn huis was befaamd. Hij deed voor iedereen open, bood cognac aan en wist wie die jongens waren, kende hun familie, wist wie de zoon van de dokter was, van de politiecommissaris en van de industrieel. De vloer in zijn huiskamer was van beton. Er hing een foto van armenzuster Irmã Dulce en hij had een stereo-installatie. Walter zag zijn vrienden tussen de elpees zoeken, een plaat van Cindy Lauper opzetten en klappen toen de travestiet zijn imitatie van de zangeres opvoerde, waarna hij zijn T-shirt en zijn beha uittrok, en toen hij zijn slipje liet zakken, pakten zijn vrienden

hem vast en sloegen op hem in met een stuk hout. Ze sloegen op zijn heupen en onder op zijn rug, en de travestiet kreunde als een dier in de stromende regen, en hoe zou het Walter zijn vergaan als hij er niet bij was geweest, en ook de dagen daarna niet, toen zijn vrienden lachten en pochten over wie de oude nicht de meeste tikken had gegeven? Heb je gezien hoe ze jankte, die oude nicht? D'r smoel vol vlekken van de make-up? Walter verhuisde ook hierom naar São Paulo, en hij kwam nog maar zelden in Bariri, waardoor zijn vader besepte dat zijn zoon hem niet zou opvolgen en ook geen bruid mee zou brengen om zijn zegen te vragen, en hoe zou het zijn geweest als Walter niet naar de universiteit was gegaan – dit is de hoofdstad van de immigranten, twaalf miljoen inwoners en zoveel kansen voor wie jong is en sterke armen heeft – en zijn levensverhaal niet vergelijkbaar was geworden met dat van mij?

4

Bij mij begint het allemaal een beetje later. Mijn naam is José Victor, ik ben geboren in São Paulo en op mijn vijftiende zwom ik bij atletiekclub Oswaldo Cruz. Het was 1988, september of oktober, ik herinner me de doffe kleur van de tegeltjes en de voetsporen als in modder na regen. Het water smaakte naar ijs. Op de voegen tussen de plavuizen zat groene aanslag. Ik was daar met twee vrienden en een van hen vertelde dat er in de buurt van Praça da República een bordeel was waar ze scholieren binnenlieten, naar de leeftijd vroegen ze niet. In een opwelling zei ik dat ik meeding, maar op weg naar de kleedhokjes vroeg ik me af of ik er nog met een smoesje onderuit kon komen. Ik douchte en propte mijn natte zwembroek en handdoek in een plastic tas, buiten de vroege avondlucht in mijn haar en ik stapte op de bus zonder te weten wat ik kon aanvoeren. Er kan zoveel gebeuren met iemand die op zijn vijftiende nog maagd is, misselijkheid, om acht uur thuis zijn van mijn moeder, zogenaamd geen geld op zak.

Het bordeel zat op de vijfde verdieping van een flat zonder lift. Rock Hudson was al gestorven en er gingen geruchten over Fred-

die Mercury en fotomodel Lauro Corona. De deur werd openge-
daan door een dame met indiaanse trekken, die mij een dame met
Mongoolse trekken aanbood, die mij op haar beurt meenam naar
haar kamer en zei, wees maar niet bang ik ben het gewend. Ze had
roodgelakte nagels en opende de verpakking van het condoom
met haar tanden. Ze rolde de rand van het kapotje omhoog en
hield het niet bij het puntje vast om de lucht eruit te laten. Ik hing
halfstok en het werd met elke seconde slapper, en zij zei je hoeft
niet braaf te zijn, doe maar wat je wil, en ik concentreerde me rot,
tot ik klaar was om op haar te gaan liggen, haar hand leidde me,
een gevoel dat niet veel verschilde van mijn eigen hand, tot ik na
de derde keer stoten een ander soort warmte voelde, en zij zei wees
nu maar gerust stout, goed zo, je hoeft niet op te passen, en ik
dacht ik kan niet in dat mongolensmoel kijken dat me vraagt om
flink diep te gaan, toe maar stouterd je mag alles met me doen, en
ik dacht je mag niet zo snel klaarkomen, denk aan iets anders, en
pas na afloop besepte ik dat de verhoogde gevoeligheid te wijten
was aan het scheuren van het condoom en het directe contact van
mijn huid met slijm en sappen.

Lauro Corona stierf in 1989, Freddie Mercury in 1991. Op het
hoogtepunt van de Vietnamoorlog van de Volgende Generatie
was het moeilijk niet aan dit kansspel te denken – de hoeveel-
heid organisch materiaal die door een gat in het condoom kan
dringen, de kans dat je opstaat uit bed en een deel van je eigen
lijf wast dat geschonden is door een daad die je twee uur later ver-
geten bent of nooit meer vergeet. Maar die avond ging ik net zo
naar huis als mijn twee vrienden: ik bracht gedetailleerd verslag
uit van de Mongoolse, mijn enthousiasme eigenlijk meer opluch-
ting omdat ik niet verwacht had dat het zo, zo gewóón was. Een
stuk of tien keer stoten en als het rubber scheurt na de derde stoot
word ik een ander mens, een voorval dat verteld wordt met zo'n
vanzelfsprekende mannelijke bravoure dat er geen plaats is voor
angst en twijfel, tot de dagen erna – toen de symptomen van bron-

chitis zich aandienden die ik voortaan altijd in het begin van de lente zou krijgen, een allergie vanwege stuifmeel en het stof in de stad en de temperatuur van het water in het zwembad van atletiekclub Oswaldo Cruz, maar die in 1988 te toevallig waren om zo verklaard te worden.

Ik keek in die tijd ook naar het programma *Fantástico*, met onderwerpen als religieuze wonderen, spoken die aan de kant van de weg opdoken om te waarschuwen voor ongelukken, de kidnapping van het jongetje Carlinhos en de Bulgaarse spion met de vergiftigde paraplu. We woonden toen op stand in Sumaré en ik sliep met het licht op de gang aan, achter ons huis lag een donkere tuin vol bomen, die kreunden terwijl Hélio Costa berichtte dat aids besmettelijker was dan geelzucht en meedogenlozer dan leukemie. In de spreekkamer van de dokter die me zoveel jaren later behandelde voor mijn bronchitis was ik bang dat hij mij de vragen zou stellen die me uit die reportage waren bijgebleven: heb je vaak koorts gehad, zweet je 's nachts, ben je afgevallen? Ik herinner me de anijssmaak van de siroop die ik tien dagen moest nemen, ik kan daarom nog altijd niet tegen die smaak, ik herinner me de hoestbuien en een piepende borst in het donker van een nare droom – uit bed springen en het moment waarop je het licht aanknipt om in de spiegel te kijken, de angst om 's nachts om drie uur de waarheid te ontdekken door een vlek op je huid of slijm of opgezette klieren in je hals en je oksels.

5

Momenten van twijfel in de jaren die op de bronchitis volgden: de dag waarop ik terugkwam van het strand en zag dat mijn buik onder de vlekken zat (kwam door de zon), de dag waarop ik lila strepen ontdekte in mijn zij (gewoon striae, groeistrepen), de dag waarop ik knobbeltjes voelde als ik in mijn liezen drukte (kraakbeen). De geneeskunde is erin geslaagd de gemiddelde tijd tussen de besmetting en de symptomen van aids te verlengen van twee naar vijf jaar, daarna acht, tien en ten slotte onbeperkt, de eeuwigheid na mijn bezoek aan de hoerenkast aan het Praça da República en na ieder hoe heet dat, ‘intiem contact’ dat ik heb gehad. Wilt u daarvan ook een opsomming? Het eerste meisje dat ik heb gezoend zonder te hoeven betalen heette Mônica. Alleen ik deed mijn mond open toen we onze lippen tegen elkaar aan zetten. De volgende dag vertelde ik het aan een paar klasgenoten, daar kwam ze achter en ze heeft me nooit meer aangekeken.

De naam van mijn eerste vriendinnetje was Alice. Op een keer waren we alleen thuis bij haar. Er lag een geblokte spreij op haar bed en achter in een la had ze een busje *lança-perfume*, spray waar

je high van werd, en ik kleepte haar uit en kreeg het condoom niet om. Ik werd poepnerveus, want dat spul werkt niet lang, en dan ligt het voor de hand wat op dat moment prioriteit heeft. Je voelt de warmte van de eerste onbeschermd aanraking. Die warmte wordt wat je bent en je kunt nergens anders aan denken dan aan het gevoel dat je daar bent. Alles wat je weet over gevaren en voorbehoedmiddelen verandert in een blinde vlek die pas dagen of jaren later weer zichtbaar wordt, en van de hypothese Mongoolse stap je over op de hypothese Alice (met wie had zij intieme contacten gehad, ze was immers geen maagd meer?), de hypothese Adriana (twee maanden verkering, ik negentien, zij een eigen flat en een ex die systematisch intieme contacten had gehad met andere vrouwen), de hypothese Giovana (die terugkeerde naar haar geboorteplaats Ribeirão Preto en van wie ik nooit meer iets heb gehoord).

Hoeveel er precies op het lijstje staan weet ik niet. Ik heb aardig wat gelezen over infectiekansen – onderzoeken naar echtparen met een uiteenlopende serologie, vergelijkende onderzoeken tussen mensen die medicijnen nemen en die geen medicijnen nemen, mensen die een zaaddodend middel gebruiken, mensen die besneden zijn, mensen die zichtbare of microscopische plaatselijke kwetsuren hebben, mensen die syfilis of vaginale afscheidingen hebben gehad of keelpijn hebben of op het hoogtepunt van de menstruatie zijn –, maar wat is het effect van een bevolkingsstatistiek in het concrete geval dat je met iemand die je net hebt leren kennen het toilet van een broeierig warm café in stapt, jij met je sensuele voorgeschiedenis, vier glazen whisky en een lijntje, en deze glimlachende vrouw met de witste tanden die je ooit hebt gezien terwijl ze de knoopjes van haar blouse losmaakt, weet je zeker dat je de deur op slot hebt gedaan, ik wil dat je me helemaal neemt, haar slipje en jouw mannelijke trots bij het tonen wat je in je macht hebt op momenten dat het te laat is om te denken aan de leus ‘vrij veilig’?

Na Giovana heb ik vijf serieuzere vriendinnen gehad. Daar zijn huizen en reizen mee gemoeid. Een avond in een restaurant dat niet meer bestaat. Roepnamen die nooit meer gebruikt zijn. En kleren, foto's, cadeautjes, kaartjes, ruzies die onmiddellijk werden bijgelegd of later of nooit. Met elk van hen heb ik lange periodes van herhaald intiem contact gehad, die je moet optellen bij de intieme contacten die we allebei eerder hadden gehad met anderen, en dan komt er een loterij uit de bus waar je als post-'81 volwassene honderden of duizenden keren in meespeelt. De eerste van die serieuze vriendinnen heette Carolina. De tweede Ana Paula. De derde Simone. De naam van nummer vier is Tereza, roepnaam Teca, eveneens uit São Paulo, dochter van architecten en ook zelf architecte, dat was mijn enige huwelijk en we zijn drie maanden geleden uit elkaar gegaan.

6

‘Vrij veilig’ is een slogan uit de jaren negentig, of misschien het begin van deze eeuw. Het heeft even geduurd voor de reclame-makers van de overheid op die twee woorden kwamen. De eerste campagne over het thema maakte gebruik van een gedicht van Drummond de Andrade: João vree met Maria, die vree met José, die vree met Pedro, die nog maar veertig kilo woog toen hij stierf in aidsziekenhuis Emílio Ribas. Ik zou ook zo’n rijtje kunnen opsommen als ik denk aan mijn huwelijk met Teca. Ze heeft vriendjes gehad vóór mij en ook zij heeft het meegemaakt dat iemand haar in een broeierig warm café vroeg om mee te gaan naar het toilet. Ook zij kon een getal invullen op een kansentabel, waarvoor het er niet toe doet of de ontmoetingen voortkwamen uit verlangen, vriendschap, wraak, verdriet of een fysiologische tic op zoek naar het eigen einde.

Het is raar om terug te denken aan Teca op de avond waarop ik haar heb leren kennen, haar bij die gelegenheid al te zien als mijn toekomstige ex, de dingen aan te raken die als bijzonder zullen worden aangemerkt in een hele wereld van data, feiten en namen

die je vergeten bent. In het appartement van mijn toen toekomstige ex stond een boekenkast en ik keek lang naar de ruggen, dat is een van die momenten waarop je niet kunt doen alsof je bent wat je niet bent, de boekenkeuze verradt een gewoonte of een leugen, een goede smaak of niet, van jezelf of afhankelijk van wat anderen vinden, en zal ervoor zorgen dat je later terugverlangt naar die specifieke kant van iemand, of dat je wraak neemt door er neerbuigend over te doen, of zelfs een triomfantelijk tikkeltje wreed. Bij Carolina, mijn eerste vriendinnetje, hadden ze thuis niet meer dan tien boeken. Ana Paula, nummer twee, had alleen maar handboeken over marketing, een van de leeslijst overgehouden roman van Jorge Amado, elpees met kutmuziek en een thermostaat. Simone, de derde: een hele kruidentuin, allerlei etnische priegelfrutsels en een hele ris wietspullen, ze kon dagen achtereen stoned zijn en geen zinnig woord uitbrengen. Teca is even oud als ik en haar ouders zijn partners op het bureau waar zij ook carrière heeft gemaakt als architecte, waarvan die boekenkast blijk geeft, een zorgvuldig gemaakte keuze, de klassiekers uit haar vakgebied en van kunst en fotografie, sommige van die titels in het Frans, andere in het Engels, wat fictie, stripboeken, alles zorgvuldig opgeborgen tussen netjes en slordig, om vooral maar duidelijk te maken dat de vrouw des huizes alles wat ze daar heeft staan kent en gebruikt.

Teca's ouders brengen de weekends door aan de kust. Ze hebben daar een huis, of liever een villa gezien de afmetingen, op twee kilometer van de weg van São Sebastião landinwaarts in het Mata Atlântica. We gingen daar één of twee keer per maand naartoe, het hele jaar door, en meestal waren er dan meer logés, want het huis had zes slaapkamers op twee verdiepingen en een zwembad met water uit een beek, en ook nog een sauna en een vaste barbecue, en een tv met achtenveertig kanalen om naar films te kijken in de airco. Het is heerlijk om aan het eind van een broeierig warme middag op de veranda te zitten. Het is heerlijk om sap te drinken

van watermeloen, gember en bietjes. Meneer Teco en mevrouw Teca komen zelf het dienblad met de hoge glazen sap brengen, dat ze zelf hebben gemaakt in de keuken, waar ze ook zelf koken, want het stel dat voor het huis zorgt heeft eigen dingen te doen en de huishoudster is een schat en een fantastische hulp maar ze is niet de klok rond beschikbaar, alsof de logés baby's zijn op een zestiende-eeuwse suikerplantage. In het strandhuis van meneer Teco en mevrouw Teca maakt iedereen zijn eigen bed op en ruimt zelf de tafel af, en het gaat er heel losjes toe, want familie en vrienden zijn zich ervan bewust dat ze bevoorrecht zijn geboren in een land met grote maatschappelijke verschillen, waar je burgerzin moet bevorderen en manieren vinden om minder roofzuchtig om te gaan met de schaarse natuurlijke hulpmiddelen, en urbanisme, onderwijs, cultuur en kunst zijn voertuigen om een betere wereld na te laten aan onze kinderen, en hoe zou ik iemand die zo praat en denkt en er zo'n leefstijl op nahoudt de grap kunnen uitleggen van een mop over poep, bloed en de dood?